

A BIRTOKVISZONY EGY ÚJ VISZONYRENDSZERBEN

LACZKÓ TIBOR

1. Bevezetés

Ebben a cikkben¹ először rámutatunk arra, hogy bár a birtokviszonyt tartalmazó magyar főnévi csoportok megkülönböztetett figyelmet kaptak a (főleg) generatív szakirodalomban, az eddigi javasolt elemzések nem teljesen kielégítőek. A két legfontosabb, tipikusnak tekinthető probléma a következő.

- a) A Poss predikátum (vagyis a birtokviszonyjel) minimálisan központi (társ)fej a birtokos főnévi csoportban, a birtokviszony azonban mégis a DP belülye: alárendelt, beágyazott viszonyról van szó. Ennek a ténynek a megragadását valójában csak a nyers erő módszerével biztosítja az eddigi legmarkánsabb elemzések túlnyomó többsége.
- b) Chomskyánus fogalmak szerint a théta szerepét erőteljesen jelölt módon kapja a birtokos összetevő akkor, amikor a Poss is és a (relációs vagy deverbális) főnévi fej is ad théta szerepet: az előbbit formális, az utóbbit tartalmas szerepadónak fogja fel az elemzők zöme.

Alapvető célunk egy koherensebb elemzés kidolgozása, amely egyéb előnyös vonásai mellett a fenti két problémát is kiküszöböli. A megoldás lényegét a könnyebb követhetőség érdekében először a chomskyánus fogalmi keretek között mutatjuk be (kormányzás és kötés (GB), illetve minimalista program (MP)), majd a lexikai-funkcionális grammatika (a továbbiakban LFG) modelljében dolgozzuk ki részletesen. Íme az alapötlet: a főnévből konverzióval az őseredeti terminológia szerinti „emelő”, illetve „azonossági törlő” predikátumot hozunk létre (argumentumszerkezet nélküli, illetve argumentumszerkezetes főnevek esetében), és a hozzá kapcsolódó Poss morféma lesz az ő propozicionális argumentumának a predikátuma.

A cikk felépítése a következő lesz. Az 1.1. részben áttekintjük a birtokos szerkezeteknek néhány olyan generatív elemzését, amelyek különösen fontosak általában és/vagy az itt kidolgozandó új megközelítés szempontjából. Ezután mutatjuk be az új elemzést. Először a közönséges főneveket tartalmazó birtokos szerkezeteket tárgyaljuk (2.1. rész), utána azokat, amelyekben argumentumszerkezetes főnevek találhatóak (2.2. rész), majd rámutatunk arra, hogy megítélésünk szerint milyen további előnyös vonásai vannak javaslatunknak (2.3. rész). Ezt egy rövid összegzés követi a 3. részben.

---

¹ Ezúton fejezzük ki köszönetünket a konferencia közönségének hasznos észrevételeikért, valamint a kézirat felkért „névtelen” lektorának, aki Komlósy Andrásnéként felfedte kilétét, nagyon hasznos kritikái megjegyzéseierért, amelyekre a megfelelő pontokon reagálni fogunk. Kutatásainkat részben az OTKA (K 72983) és az MTA–DE–PTE Elméleti Nyelvészeti Kutatócsoport támogatta, amit itt köszönettel elismerünk.

1.1. Néhány eddigi generatív elemzés

1.1.1. A magyar birtokos szerkezetek

1.1.1.1. A Poss predikátum

Az újabb elemzések tekintélyes része (lásd pl. Szabolcsi 1994; Komlósy 1998; Bartos 2000; É. Kiss 2002) egyetért abban (szemben pl. Laczkó 1995 és Chisarik–Payne 2003 felfogásával), hogy célszerű és szükségszerű a birtokviszonyjelet (Poss) és a birtokos számára, személyére utaló egyeztető morfémát (Agr) elkülönítve elemezni, más szóval: szételemezni, még akkor is, ha tudvalevő, hogy azokat gyakran nem képviseli önálló morf bizonyos szóalakokban, vö.:

- (1) a. (az én) *kalap-ja-i-m*
N-POSS-PL-1SG
b. (az én) *kalap-om*
N-POSS.SG.1SG
c. (az ő) *kalap-ja-i*
N-POSS-PL.3SG
d. (az ő) *hajó-i*
N-POSS.PL.3SG

(1a)-ban külön morfolk jelenítik meg a birtokviszonyjelet (POSS), a birtok többességét (PL) és az egyeztető morfémát (1SG). Ezzel szemben (1b–d)-ben két vagy három jelentéselemet is képvisel egyetlen morf. Ezeket az eseteket a jelentéselemek ponttal történő elválasztásával jelöltük a fenti példákban.

Az egyik legfontosabb érv a szételemezés mellett az (1a)-beli morfsor: a feltételezett Poss morfémát megjelenítő morfot (-*ja*) és az Agr (-*m*) morfot elválasztja a birtoktöbbséítő morf (-*i*).

A másik gyakran említett érvet a jól ismert antiegyeztetési jelenségek szolgáltatják (lásd pl. Bartos 2000; É. Kiss 2002), vö.:

- (2) a. *az ő diák-ja-i-k*
N.SG N-POSS-PL-3PL
b. **az ő-k diák-ja-i-k*
N-PL N-POSS-PL-3PL
c. *a fiú-k diák-ja-i*
N-PL N-POSS-PL
d. **a fiú-k diák-ja-i-k*
N-PL N-POSS-PL-3PL

Amint ez a példasor mutatja, ha a birtokos többes szám 3. személyű, akkor kétféle komplikáció léphet fel. Névmási birtokos esetében az egyes szám 3. személyű változatot kell használni, és a birtokos többességét csak a birtokszóhoz kapcsolódó egyeztető morf jelzi, vö. (2a)-t és (2b)-t. Nem névmási birtokos esetében viszont a birtokos van többes számban, és a birtokszón nem jelenhet meg egyeztető morf, így a -*ja* morfoknak (2c)-ben természetes módon csak a birtokviszonyjel funkcióját tulajdoníthatjuk.

A fenti két érvet és a Poss elkülönített elemzését ebben az új megközelítésben mi is elfogadjuk, és melléjük még egy harmadikat is találtunk, és megítélésünk szerint ez is igen erős. Tekintsük az alábbi példasort!

- (3) a. *a mag-am diák-ja* (*diák-om)
 b. *a mag-ad diák-ja* (*diák-od)
 c. *a mag-a diák-ja* (*diák-ja*)
 d. *a mag-unk diák-ja* (*diák-unk)
 e. *a mag-atok diák-ja* (*diák-otok)
 f. *a mag-uk diák-ja* (*diák-juk)

A (3)-beli paradigma alapján azt az általánosítást tehetjük, hogy abban az esetben, amikor a birtokost a *maga* névmás valamelyik alakja fejezi ki, a birtokszón nem jelenhet meg soha egyeztető morf. Ebből egyenesen következik, hogy itt a *-ja* morfnek kizárólag birtokviszonyjeles szerepe lehet.

A birtokos főnévi csoportokban előforduló, argumentumszerkezettel bíró főneveknek az általunk kidolgozandó elemzése melletti előzetes megfontolásként ennek a jelenségnek a kapcsán arra hívjuk fel a figyelmet, hogy ezek az igéből képzett főnevek ugyanezt a mintát követik, vö.:

- (4) a. *a magam lánya* | *a maga lánya* | *a magunk lánya* | *a magatok lánya*
 b. *a magam elárulása* | *a maga elárulása* | *a magunk elárulása* | *a magatok elárulása*

Ebből pedig az következik, hogy célszerű a két főnévtípusnak a birtokos szerkezetben való előfordulását azonos elvek mentén kezelni. Új megoldásunkkal ezt a célkitűzést is igyekszünk megvalósítani.

1.1.1.2. GB/MP

Azoknak a korábbi elemzéseknek az elsőprő többségében, amelyek elkülönítik a birtokviszonyjelet (Poss), ez a Poss egy argumentumszerkezettel bíró predikátum, és amikor közönséges főnévi fejhez kapcsolódik, ő maga hozza be a szerkezetbe az alanszerű birtokos argumentumot. Technikailag ez úgy valósul meg több megközelítésben is, hogy a Poss és a főnévi fej komplex predikátumot alkot, és a Poss révén ez a komplex predikátum veszi magához argumentumul a birtokost. Chomskyánus megfogalmazásban: ez a komplex predikátum ad egy általánosított (relációs) théta szerepet a birtokosnak. Abban az esetben pedig, amikor a főnévi fejnek magának is van argumentumszerkezete, az a legmarkánsabb elemzészváltozat, amely szerint a Poss továbbra is kiosztja az általánosított théta szerepét a birtokosnak, ám a főnévi fej szintén hozzárendeli a saját théta szerepét ugyanahhoz a birtokoshoz. Úgy is fogalmazhatunk, hogy ilyenkor a Poss formális, a főnévi fej tartalmas szerepet ad. Ezt az elemzést Szabolcsi (1994) dolgozta ki, és ennek a lényegét átveszi egyebek között Bartos (2000) és É. Kiss (2002) is.

Az alábbi két lényeges problémát látjuk a fentebb ismertetett elemzéstípussal kapcsolatban.

A) A Poss és a főnévi fej viszonya a szerkezet általános jellemzőinek fényében formailag nincs kielégítően rendezve. Nincs ugyanis megfelelően megragadva az, hogy nem a Poss a központi predikátum (vagy legalábbis társpredikátum), vagyis nem láthatjuk „kívülről” a birtokviszonyt. Márpedig ha a Poss és a főnévi fej két egyenrangú elemként

egyesülve alkot komplex predikátumot, akkor a birtokviszony beágyazottsága egyáltalán nem magától értetődő. Tekintsük az alábbi példákat!

- (5) a. *Palinak a kalapja*
 b. (i) 'a kalap, amelyet Pali birtokol'
 (ii) 'a kalap, amely (valamilyen) kapcsolatban áll Palival'
 c. (i) *'a kalapnak a Pali általi birtoklása'
 (ii) *(valamilyen) kapcsolat, amely fennáll Pali és a kalap között'
- (6) a. *a piros kalap*
 b. 'a kalap, amely piros'
 c. *a Pali által birtokolt kalap*
 d. *a Palival (valamilyen) kapcsolatban álló kalap*

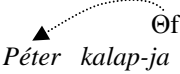
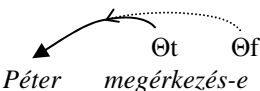
(5a)-nak csak (5b) típusú értelmezése lehet, az (5c) típusú értelmezés szigorúan ki van zárva. Ez pedig azt jelenti, hogy a birtokviszony a főnévi csoport „belügye”, alapvetően egy kalapról van szó, amely történetesen „birtokviszonyban” van Palival. Ha úgy tetszik, a *kalap+ja* komplex predikátumnak a központi eleme ebből a szempontból a *kalap*. A *Pali* birtokos és a *kalap* főnévi fej viszonya (5a)-ban ebben a releváns tekintetben szoros párhuzamba állítható a *piros* melléknév és a *kalap* főnévi fej viszonyával (6a)-ban, vö. (5b)-t és (6b)-t. A párhuzamot tovább erősítik (5a)-nak a (6c)-ben és (6d)-ben megadott melléknévi igeneves parafrázisai. Mindezek a párhuzamos vonások adhattak erős táptalajt annak a hagyományos leíró nyelvtani felfogásnak, amely szerint a birtokosok, csakúgy, mint a melléknévek és melléknévi igenevek, jelzői szerepűek a főnévi csoportban.

A fentiekből következik, hogy a két egyenrangú predikátum komplex predikátumban való egyesülését feltevő megközelítés lényegében csak a nyers erő módszerével tudja elérni, hogy a birtokos főnévi csoport megfelelő értelmezést kapjon, vagyis hogy a két látszólag egyenrangú predikátum közül a Poss alá legyen rendelve az N-nek. Íme egy standard formális szemantikai reprezentáció és annak egy szöveges feloldása (Szabolcsi 1994: 197):

- (7) a. $\lambda x \lambda y [N(x) \ \& \ R(y,x)]$
 b. azon x - y párok halmaza, amelyek esetében x N és valamilyen R relációban van y -nal

Az imént vázolt problémát az is súlyosbítja, hogy a feltett komplex predikátum Poss elemének ráadásul valamelyes formális fölényvel kellene bírnia, mivel nélküle nem lehetséges tartalmas szerepadás sem, lásd a B) pontot alább.

B) Az elemzésnek az a mozzanata, amely szerint a Poss formális szerepadó, és ha a főnévi fej szintén kioszthat théta szerepet, ugyanahhoz a birtokoshoz tartalmas szerepet rendelhet, vö. (8)-at és (9)-et, bár intuitív szempontból logikusnak tűnhet, meglehetősen jelölt megoldásnak tekinthető.

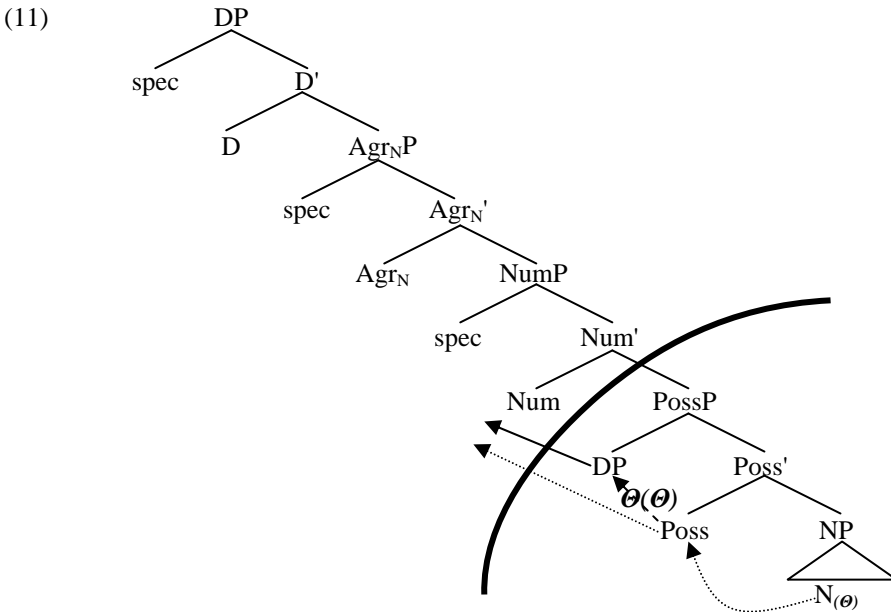
- (8)
- (9)

A jelöltségnek az a lényege, hogy ha a főnévi fej nem ad théta szerepet, a Poss által kiosztott formális szerep önmagában is kielégíti a Théta elméletet. Ha viszont a fej is ad szerepet, akkor ugyanaz az argumentum két szerepet is kap, ami megsérti a Théta elmélet alapelvét. A szakirodalomban van példa az eredeti Théta elméletnek az ilyen irányú „fella-
zítására”. Például (É. Kiss–Szabolcsi 1992: 50) az alábbi két mondatot úgy elemzi, hogy a Péter főnévi csoport mindkettőben két théta szerepet kap: (10a)-ban egyet a ragozott igétől és egyet az infinitívusztól, míg (10b)-ben egyet a ragozott igétől és egyet a határozóragos melléknévi predikátumtól.

- (10) a. *Péter győzni szeretne.*
 b. *Péter részegen jött haza.*

Ezzel együtt is úgy véljük azonban, hogy egy ilyen megoldásnak az utolsó mentsvárnak kell lennie. Az általunk javasolt új elemzés ezt a problémát is elvszerűen kiküszöböli, lásd a 2.2. részt.

Ennek a résznek a lezárásaként Bartos (2000) minimalista keretét felhasználva (11)-ben egy szerkezeti ábrán bemutatjuk az imént vázolt két probléma lényegét. (Amint említettük, Bartos elemzése Szabolcsi (1994)-re támaszkodik az alapösszefüggéseket illetően, és csu-
pán annyi a különbség közöttük, hogy Szabolcsinál a Poss és a főnévi fej már a lexikonban alkot komplex predikátumot, míg Bartosnál a két elem a szintaxisban egyesül.)

(11) bemutatja Bartos teljes DP-szerkezetét. Számunkra a témánk szempontjából az ívelt vonal alatti tartomány az érdekes. Látható, hogy a Poss predikátum a PossP összetevő feje, és komplementumként veszi magához az NP-t, amelynek a feje a főnév. A két elem, amint azt a pontozott nyíl jelzi, fejmozgatással egyesül, és ez a komplexum azután további fejmozgatásokban vesz részt. Érdeemes felfigyelni arra, hogy ez a reprezentáció még

hangsúlyosabbá teszi a fentebb elsőként említett általános problémát: a Poss argumentumszerkezettel bíró predikátum, hiszen mindig kiosztja a PossP specifikálójában lévő DP-nek a maga általánosított théta szerepét, az argumentumszerkezet nélküli közönséges főnevet tartalmazó NP az ő komplementuma. Ezek alapján teljességgel meglepő, hogy a szemantikának a főnévi fejet kell kihoznia egyedüli központi fejnek a DP értelmezése során. Ha pedig a főnév argumentumszerkezetes, akkor a fejmozgatás után a Poss+N komplexum két théta szerepet rendel a PossP specifikálójában található DP-hez (Szabolcsi terminológiája szerint egy formálisat és egy tartalmasat), ezt érzékelteti a zárójelbe tett második θ szimbólum az ábrán, és ezt tekintem a korábbi elemzések zömére jellemző másik tipikus problémának.

1.1.1.3. LFG

Komlósy (1998, 2002) elemzésének a lényege a következő. A Poss morféma nála nem predikátum, hanem csupán egy egzisztenciális megszorítást vezet be: azt követeli meg, hogy legyen birtokos (BIRT) funkció a szerkezetben. Ennek az alapállásnak tagadhatatlan előnye, hogy a fentebb vázolt két tipikus probléma közül egyik sem jellemző rá: mivel a Poss nem (társ)predikátum, (i) a főnév(i) tő az NP központi feje, (ii) ha ennek a fejnek argumentumszerkezete van, akkor a birtokos összetevő az ő kizárólagos argumentuma (chomskyánusan: kizárólag ő ad théta szerepet a birtokosnak). Ugyanakkor ez a megközelítés két szempontból is felettébb problematikus. Egyrészt megsérti az LFG egyik legfontosabb jólformáltsági elvét, a koherencia elvét az argumentumszerkezettel nem bíró főnévi fejek esetében: a birtokos összetevő, amelynek alkategorizált (vagyis (főnévi) predikátumok által kiosztható) (BIRT) funkciója van, nem (szemantikai) argumentuma sem a birtokos inflexiós komplexumnak, sem a főnévi fejnek. A koherencia elve ugyanis kimondja, hogy ha egy jelentéssel bíró (tehát nem expletívumi) összetevőnek alkategorizált (vagyis jellegzetesen szemantikai argumentumokhoz rendelt) funkciója van, akkor azt az összetevőt egy megfelelő predikátum szemantikai argumentumaként kell kezelni. Komlósy elemzésében viszont nincs ilyen predikátum: a Poss morféma nem predikátum nála, a közönséges főnévi fejnek pedig nincs argumentumszerkezete. Másrészt ez a megközelítés azt is jósolja, hogy a (BIRT) funkció nemthematikusan is kiosztható, vagyis hozzárendelhető például expletívumokhoz vagy idiomatikus kifejezések idiómáriszéhez, és ezt a magyar jelenségek cáfolják, vö.:

- (12) a. János beadta a kulcsot. (szó szerinti vagy idiomatikus értelmezés)
 b. a kulcsnak a (János általi) beadása (kizárólag szó szerinti értelmezés)

Korábbi megközelítésünkben (Laczkó 2000) a Poss és az Agr morfémák nincsenek szételemezve. Kétféle birtokos toldalékkomplexumot teszünk fel:

- (i) argumentumszerkezettel rendelkező és egyeztető szerepű (választhatóan a névmásejtést is kódoló) $-(j)A_1$, amely argumentumszerkezet nélküli főnevekhez járul;
 (ii) argumentumszerkezettel nem rendelkező, egyeztető szerepű (választhatóan a névmásejtést is kódoló) $-(j)A_2$, amely argumentumszerkezettel bíró főnevekhez járul.

A $-(j)A_1$ esetében megjelenik a két általános probléma egyike: a két predikátumot jelölt módon egyenrangú elemként olvasztjuk össze, hiszen a Poss viszi a konstrukcióba az argumentumszerkezetet, a szemantikának mégis alárendelt predikátumként kell értelmeznie.

A másik probléma (az együttes thétaszerepadás LFG-s megfelelőjeként) itt nem jelenik meg (de ennek egyebek között az is az ára, hogy nem tudjuk egységesen kezelni a közönséges főnévi fejet és az argumentumszerkezetes főnévi fejet tartalmazó birtokos szerkezeteket):

- (i) ha nincs a főnévi fejnek argumentumszerkezete, akkor a birtokos inflexió komplexum a predikátum;
- (ii) ha van argumentumszerkezete a főnévi fejnek, akkor ő a predikátum, és a birtokos inflexió komplexum csupán egyeztet.

1.1.2. Angol birtokosok az LFG-ben: Bresnan (2001)

Bresnan megközelítésében (Bresnan 2001) egy közönséges, argumentumszerkezet nélküli főnév lexikai formáját kiterjesztjük egy lexikai predikációs templáttal (*lexical predication template*), aminek az eredménye egy új lexikai tétel olyan argumentumszerkezettel, amelynek az argumentuma a (BIRT) funkciót kapja (attól predikációs ez a templátum, hogy alanszerű argumentumot hoz be a szerkezetbe, a predikáció alanyát: *subject of predication*).

- (13) a. *the hat*
       a kalap
       'a kalap'
- b. *the boy's hat*
       a fiú'GEN kalap
       'a fiú kalapja'
- (14) a. *hat*₁, N 'KALAP < >' →
       b. *hat*₂, N 'KALAP-JA <(BIRT)>'

Amint (14a) mutatja, a *hat* 'kalap' közönséges főnévnek nincs argumentuma (üres az argumentumszerkezete: < >), viszont a belőle a lexikai templáttal létrehozott változatnak van egy birtokos argumentuma. Ilyen módon tehát Bresnan egy közönséges főnévből egy relációs főnevet hoz létre. Megjegyzendő továbbá, hogy mivel az angol birtokos szerkezetek bővítményjelölők (szemben a kötelezően fejjelölő magyar megfelelőekkel), nincs sem Poss sem Agr morfémájuk, ezért konverzióval állítjuk elő minden főnév templátumos változatát.

2. Az új megközelítés

Az új megoldás kidolgozását az vezérelte, hogy formalizált és elvszerű megoldást keressünk az 1.1.1.2. részben említett két általános és tipikus probléma kiküszöbölésére. Emlékeztetőül, a két probléma a következő: (i) a birtokviszony „beágyazott” jellege (ii) a thétaszerepadás jelölt módja, amikor a Poss is és az N is szerepadó. Azt állítjuk majd, hogy az új elemzés mindkét problémát sikeresen megoldja, és ezen túlmenően is számos előnyös vonása van. Ezek közül kiemelkedik az, hogy (Szabolcsi 1994)-hez hasonlóan (és például (Laczkó 2000)-rel szemben) képes egységesen kezelni a birtokviszonyt (vagyis konkrétan a Poss predikátum használatát) az argumentumszerkezet nélküli és az argumentumszerkezetes főnévi csoportokban. Mindebből az is nyilvánvalóan következik, hogy az 1.1.1.1. részben mondottak szellemében most már mi is szételemezzük a Poss és az Agr morfémákat.

2.1. Közönséges főnevek és a birtokviszony

A korábbi megközelítések tekintélyes részéhez hasonlóan az új megoldásunkban mi is egyfajta predikatív viszonyt fogjuk fel a birtokviszonyt, ám ezt a viszonyt nemcsak jobbra szemantikai síkon ragadjuk meg, hanem explicit morfoszintaktikai eszközökkel, amelyek aztán közvetlenül táplálják a szemantikát. A birtokviszony predikátuma a Poss, amelynek az argumentumszerkezetében egy argumentum van, és az a szemantikailag korlátozatlan (BIRT) grammatikai funkciót kapja (az egyeztetésről az Agr morféma gondoskodik).

$$(15) \quad -(j)A, [N\_]\_N \pi\{x, y\} \langle (BIRT) \rangle$$

y

Ebben a reprezentációban a π szimbólum a predikátum 'valamilyen viszonyban' jelentését jelöli, és fogalmi keretében két bővítmény van: x és y , hiszen minimum két entitás szükségeltetik ahhoz, hogy bármiféle viszony fennállásáról szó lehessen közöttük. Feltesszük továbbá, hogy e két fogalmi kereti bővítményből az adott predikátum csak az egyiket képezi le argumentumra az argumentumszerkezetében. Ez az elemzési eljárás ahhoz hasonlítható, amely a jelzői funkcióban használt melléknevek esetében nem tesz fel alanyi argumentumot, és ha egy melléknévnek határozói argumentuma van (VHAT = határozói vonzat), akkor csak ezt jeleníti meg az argumentumszerkezetében, bár egy ilyen melléknév fogalmi keretében két bővítményt kell minden (szemantikai) elemzésnek feltennie, vö.:

$$(16) \quad \begin{array}{l} \text{a. } a \text{ lányára nagyon büszke apa} \\ \text{b. } \textit{büszke}, A \textit{'BÜSZKE}\{x, y\} \langle (VHAT) \rangle \end{array}$$

y

Az is megjegyzendő, hogy léteznek olyan alternatív nézetek, amelyek szerint a jelzői használatú melléknévnek is két argumentum van az argumentumszerkezetében, vö.:

$$(17) \quad \textit{büszke}, A \textit{'BÜSZKE}\{x, y\} \langle (ALANY), (VHAT) \rangle$$

x   y

Egy ilyen elemzésben az alanyi funkciójú x argumentum nincs kifejezve lexikailag a melléknévi csoporton belül (vö. *lányára nagyon büszke*), hanem azt valamilyen kontrollmechanizmus segítségével azonosítjuk a főnévi fejjel (vö. *apa*). A Poss jellemzését a jelzői melléknevek ez utóbbi felfogásának szellemében is elvégezhetnénk,² vö.:

$$(18) \quad -(j)A, [N\_]\_N \pi\{x, y\} \langle (ALANY), (BIRT) \rangle$$

x   y

A továbbiakban mi a Poss predikátum egyszerűbb argumentumszerkezetes változatát fogjuk alkalmazni.

Új elemzésünk kulcsfontosságú mozzanatai a következők.

(A) Nálunk a Poss predikátum nem úgy egyesül a (közönséges) főnévi fejjel, hogy egyenrangú elemekként komplex predikátumot hoznak létre. Ehelyett az 1.1.2. részben

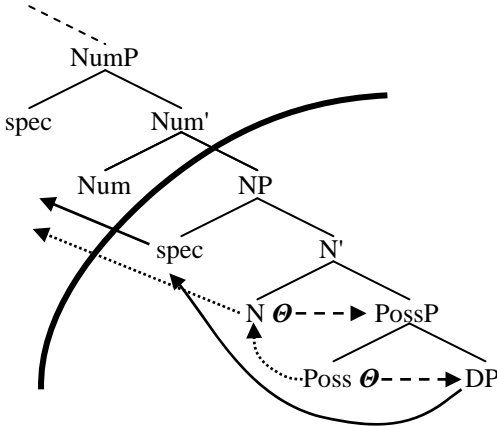
² Érdekességként megjegyezzük, hogy a lexikai-funkcionális grammatika keretét használó nyelvészek elektronikus levelező listáján 1997-ben élénk vita bontakozott ki arról, hogy tulajdonítsunk-e a jelzői szerepű mellékneveknek alanyi funkciójú argumentumot. Ennek a vitának a részletei továbbra is hozzáférhetők a <http://listserv.linguistlist.org/archives/lfg.html> weboldalon.

röviden ismertetett angol templátumos megoldáshoz hasonlóan feltesszük, hogy egy argumentumszerkezet nélküli főnévből konverzióval egy egyargumentumú főnévi predikátumot hoz létre egy lexikai redundanciaszabály.

(B) Ez a főnévi predikátum emelő predikátum, ami a chomskyánus keretek között azt jelenti, hogy propozicionális argumentuma van, és ennek a propozicionális argumentumnak az „alanyszerű”, vagyis birtokos funkciójú összetevőjét az emelő predikátumot tartalmazó frázis alanszerű pozíciójába emeljük. Mindezt a könnyű összehasonlítás elősegítése érdekében itt Bartos (2000) elemzésének az ilyen szellemű módosításával szemléltetjük. Vessük tehát össze az 1.1.1.2. részben (11)-ben bemutatott szerkezetet a (19)-belivel!

(19)

A főbb különbségek a következők:

- (19)-ben az N és a Poss fejek (11)-hez képest fordított sorrendben, és ebből fakadóan fordított hierarchikus viszonyban szerepelnek. (11)-ben a Possnak a komplementuma az NP, míg (19)-ben az N-nek a komplementuma a PossP.
- (11)-ben N-nek nincs argumentumszerkezete, vagyis nem ad théta szerepet, míg (19)-ben (a konverzióval előállított relációs főnév) kioszt egy propozicionális théta szerepet, amelyet a PossP kap meg.
- (19)-ben az N emelő predikátum jellegéből következően az a DP, amely a théta szerepét a Poss propozicionális predikátumtól kapja a PossP-n belül, felmozog az NP nemthematikus specifikáló pozíciójába.

Hangsúlyozzuk, hogy az új elemzésnek ez a minimalista programos eszközökkel történő bemutatása csupán szemléltető szerepű. Egy részletes és koherens MP-beli megközelítés kimunkálása itt nem célunk, mivel mi LFG-keretben dolgozunk.

Az LFG formalizmusában az, hogy az adott főnévi predikátum emelő, azt jelenti, hogy egy olyan propozicionális argumentuma van, amely „nyitott” (vagyis nincs kifejezett alanyi (jellegű) argumentuma), és a nyitottságának megfelelő (XKOMP) grammatikai funkciót kapja, és ezenkívül a főnévi predikátum kioszt egy extra, nemthematikus (BIRT) funkciót is, amelyet funkcionálisan azonosítunk az (XKOMP) kifejezetlen (BIRT) argumentumával.

- (20) a. *kalap*₁, N 'HAT ⟨ ⟩' →
 b. *kalap*₂, N 'HAT ⟨(XKOMP)⟩' (BIRT)
 (↑BIRT) = (↑XKOMP BIRT)

(C) Ennek a propozicionális argumentumnak a predikátuma tehát az imént bevezetett Poss lesz, ha összekapcsolódik az új, argumentumszerkezetes, *kalap*₂ típusú főnévi fejjel, vö.:³

- (21) *kalap*₂-ja, N (↑PRED) = 'HAT ⟨(XKOMP)⟩' (BIRT)
 (↑BIRT) = (↑XKOMP BIRT)
 (↑XKOMP PRED) = 'π ⟨(↑BIRT)⟩'

Lássuk mindennek a működését egy teljesebb példának, (22)-nek az elemzése révén!

- (22) *az én kalapjaim*

(23) szemlélteti ennek a birtokos főnévi csoportnak az LFG-stílusú, funkcionális annotációkkal ellátott összetevős szerkezetét. A könnyebb követhetőség érdekében a főnévi fej olyan szószint alatti, morfokra vonatkozó annotált szerkezetét is feltüntetjük, amely hűen tükrözi, hogy az egyes morfok milyen funkcionális információk kódolásával járulnak hozzá a teljes szóalak funkcionális kiépítettségéhez, amelyet (24)-ben az érintett szó lexikai

³ Komlósy András a következő megjegyzést fűzi az új elemzés lényegéhez. „A javasolt megoldással bajnak tartom, hogy elfogadása elvben minden toldalékolási folyamat kezelésében kinyitja egy olyan kétlépcsős leírásnak a lehetőségét, amelyben előbb a toldalékolás alapjául szolgáló relatív többlől konverzióval létrehozunk egy vele homonim, de már a toldalékolt forma jelentését és/vagy szintaktikai tulajdonságait megelőlegező tételt, majd egy második lépésben »a forma kedvéért« hozzácsatoljuk a toldalék alakját.” Erre azt válaszoljuk, hogy mi másképp vélekedünk. Megítélésünk szerint egy ilyen megoldással elviekben semmiféle probléma nincs, és mindig az adott jelenségek kezelésének egyáltalán szóba jöhető alternatívái közötti választásnak kell azt mérlegelnie, hogy összességében melyik változat a legelvszerűbb, melyik egyeztethető leginkább össze a nyelvi tényekkel, az empirikus általánosításokkal, valamint az elméleti keret(ek) nyújtotta lehetőségekkel és korlátokkal. Úgy véljük, ebben a konkrét esetben számos olyan elemzési eljárást mutattunk be és bíráltunk (Komlósy szerint is jogosan), amelyek több szempontból is problematikusak voltak. A mi javaslatunk pedig kiküszöböli ezeket a tökéletlenségeket. Addig, amíg hasonló határfokú alternatív elemzés nem születik, nem tűnik indokoltnak az új megoldást elvi síkon elmarasztalni. Az pedig érdekes és teljes mértékben idevágó adalék ehhez a polémiahoz, hogy a magyar *-(V)(t)t* végű melléknévi igenevek használatának éppen (Komlósy 1992) adta egy olyan LFG-s elemzését, amelyben egy aktív tranzitív ige-tövet konverzióval passzívált, és ehhez a konvertált tőhöz járult nála az igenévképző. Mi ezt lényegében ugyanabból az alapállásból bíráltuk, mint most Komlósy a mi birtokos elemzésünket. Arra mutattunk rá, hogy elviekben nem igazán meggyőző egy konverziós folyamatot beiktatni annak érdekében, hogy a tő és a képző összekapcsolódásának a feltételeit megteremtjük, hiszen a passzíváló funkciót magának a képzőnek is tulajdoníthatjuk (vö. Laczkó 1995: 161). Úgy véljük, hogy a két eset között az a markáns különbség, hogy akkor mi egy véleményünk szerint egyszerűbb, intuitívabb, a konkrét nyelvi elemekhez közvetlenül köthető alternatív megoldást is felmutattunk, itt pedig egyelőre nincs tudomásunk hasonló természetű és eredményességű alternatív elemzésről.

tételének bemutatásával is érzékeltetünk.⁴ (25) pedig ennek a birtokos főnévi csoportnak a funkcionális szerkezetét mutatja be.⁵

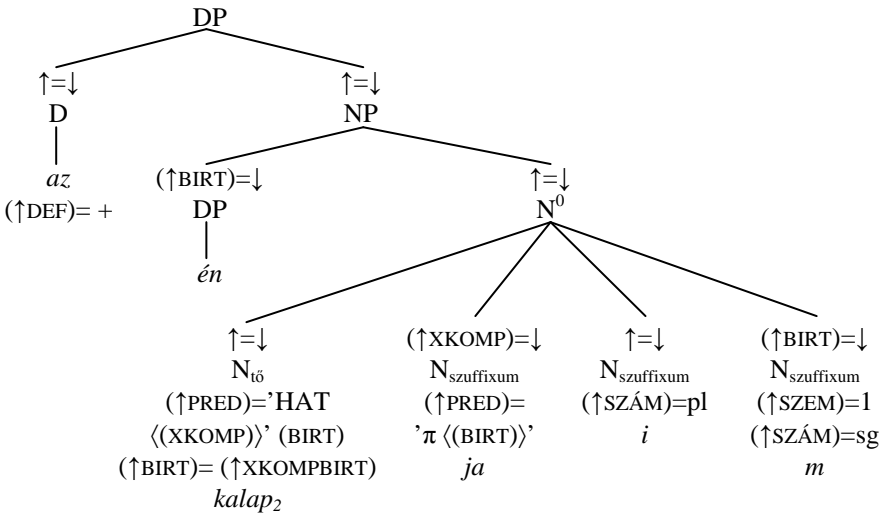
⁴ A fentebb elmondottakhoz és a (23)-beli reprezentációhoz fűződik Komlósy András legfajsúlyosabb kritikai észrevétele: „Véleményem szerint a korábbi nézetek kritikájának egyes pontjai, a javasolt megoldásnak pedig az egésze egy súlyos elméleti tisztázatlanságban szenved: a szóalakokban morfológiai elemzéssel elkülöníthető formákat (az általuk megjelenített funkcionális információk hordozóiként kezelve őket) a szintaktikai szerkezet önálló elemeiként kezeli. Ez a legjobb tudomásom szerint ellentmond az LFG sarkalatos alapelveként elfogadott feltevésnek, a lexikai integritás hipotézisének. A minimalista mintaelemzésekbe szervesen illeszkedő morfológizálás nem vihető át az LFG szintaxisába. Ezt még magyarázó, illusztratív céllal sem tanácsos alkalmazni, ám a cikkben ennél többről van szó: érvelések támaszkodnak arra, hogy a szó információtartalmának egyes elemei mely morfémákból (sőt: morfokból! – lásd pl. az (1–3) példákhoz kapcsolódó szövegrészeket) »származnak«.” Válaszunk a következő. (A) Szándékaink szerint a fenti megfogalmazásnak kellően egyértelműen kellett (volna) kifejeznie, hogy nem kívánjuk a szószint alatti elemeket a szintaktikai szerkezet önálló egységeivé tenni. Ezt annak is valószínűsíteni kellett (volna), hogy a *kalapjaim* főnévi fej lexikai tételéhez magához a (24)-ben megadott lexikai formát és funkcionális információhalmazt rendeltük. Más szavakkal: egy pusztán szintaktikai szerkezeti ábrázolásmódban N^0 alatt a morfológiaileg komplex szó és a (24)-beli funkcionális annotációk szerepelnének. (23)-ban tehát ilyen szempontból valóban illusztratív célt szolgál ez az öszvér reprezentáció. (B) Ugyanakkor meggyőződésünk, hogy ilyen és hasonló esetekben az LFG-ben is elvszerűen alkalmazni lehet és alkalmazni kell (ha szükséges, akár hierarchikusan építkező) szószint alatti, funkcionálisan annotált összetevős szerkezeteket. Ezeket **nem** vegyítjük a szintaktikai szerkezettel, hanem a morfémák (morfofok) által kódolt megfelelő annotációk segítségével „kinyerjük” a komplex szóalakból a (morfo)szintaktikailag releváns funkcionális információhalmazt, amelyet a szóalak egészéhez társítunk a szintaxisban, lásd (23)-at. Ennek hiányában az erős lexikai integritási elv tiszteletben tartása mellett lényegében megoldhatatlan feladat lenne olyan jól ismert jelenségek kezelése az LFG-ben, mint az oblikvuszai esetragok használata például a magyarban akkor, amikor az elemzés szerint az esetrag predikátumként funkcionálva a teljes főnévi csoportot argumentumként veszi magához úgy, hogy a főnévi fejhez kapcsolódik morfológiaileg, vagy bizonyos argumentumok inkorporációja az eszkimóban (vö. Laczkó 1995: 36–40; Bresnan 2001: 342–343). A szószint alatti szerkezet feltevése mellett érvelnek továbbá Kaplan et al. (2004), Butt–King (2006) és Laczkó (2007).

⁵ Komlósy további megjegyzése a következő: „erősen gyanítható, hogy a (25)-höz társítható szemantikai reprezentáció nemigen kerülheti el a körbenforgást – hiszen π szemantikailag a birtokost annak a főnévi lexémának a jelentésével hozza kapcsolatba, amelyhez a *-ja* kapcsolódik (konkrétan a (15)-beli *x*-szel); ez a lexéma viszont – a konverzió következtében már nem *kalap*₁, hanem az a *kalap*₂, amely egy XKOMP funkciójú **szemantikai argumentumot** igényel, a π pedig ezen belül szereplő pedikátum – π tehát így módon olyan szemantikai objektumot igényel, amelynek őt magát is tartalmaznia kell.” Ezt kiemelten fontos és jogos észrevételnek tartjuk, olyannak, amellyel elengedhetetlenül szükséges a továbbiakban foglalkozni az új megközelítés minden lényeges aspektusának a kidolgozása során. Ebben a cikkben lényegében az új megoldás alapjainak a lerakása, valamint a legmeghatározóbb morfológiai és morfoszintaktikai vetületeinek a kimunkálása volt a cél. Egyáltalán nem összpontosítottunk (még) és nem is figyeltünk fel a Komlósy által érzékelt és felvetett problémára, és ezúton is köszönjük ezt az problémafelvetést. A későbbi vizsgálódás megelőlegezéseképpen, bevezetéseképpen itt csupán arra hívjuk fel röviden a figyelmet, hogy – egészen közeli analógiaként – a főnévi csoporttal kapcsolatos egyéb jelenségek és LFG-beli elemzések során is felmerültek már sok tekintetben hasonló körköröségi nehézségek. Tekintsük az alábbi példát!

(i) *a könyvet olvasó fiú*

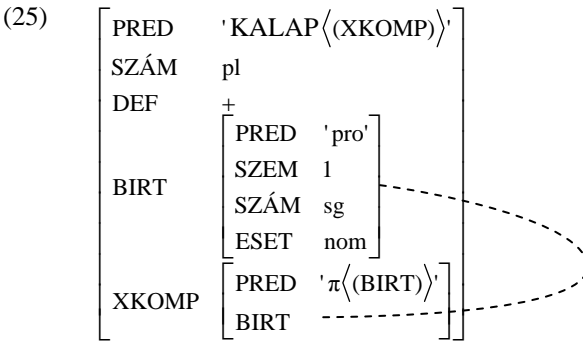
Itt a legáltalánosabb LFG-s (és sok más nyelvtanbeli) elemzés szerint a főnévi fejet módosító melléknévi igeneves szerkezet feje az *olvasó* igenév, amelynek van egy alanyi és egy tárgyi funkciójú

(23)

- (24) *kalapjaim*, N (↑PRED) = 'KALAP <(XKOMP)>' (BIRT)
 (↑BIRT) = (↑XKOMP(BIRT))
 (↑XKOMP(PRED)) = 'π <(BIRT)>'
 (↑SZÁM) = pl
 (↑BIRTSZEM) = 1
 (↑BIRTSZÁM) = sg

argumentuma. Az utóbbi testesen meg is jelenik az igeneves szerkezeten belül, az előbbit pedig az LFG-s elvek szerint egyrészt az igenév lexikai tételében, másrészt (ennek megfelelően) egy LFG stílusú, hangalak nélküli névmás (*pro*) jeleníti meg. Egy ilyen *pro* elem közösleges körülmények között egy teljes főnévi csoporttól szokta kapni a referenciáját. Esetünkben természetesen kézenfekvő lenne az (i)-ben szereplő főnévi csoport egészét megjelölni ilyen antecedenként, ám akkor ugyanolyan jellegű körkörösség forogna fenn, mint a Komlósy által szóvá tett esetben: az igenév ki nem fejezett alanyát egy olyan főnévi csoporttal azonosítanánk, amelyben az igenév (pontosabban a teljes igenévi szerkezet) is benne van. A két eset között csupán annyi a különbség, hogy az előbbiben a főnévi fejnek egy argumentuma, míg az utóbbiban egy adjunktuma tartalmaz olyan predikátumot, amely körkörösségre teszi hajlamosá a teljes szerkezetet. Az LFG-ben egy szemantikával (is) foglalkozó kollégát évekkal ezelőtt megkérdeztünk az utóbbi (igeneves) körkörösségi problémáról, és akkor azt a választ kaptuk, hogy létezik olyan szemantikai elemzési technika, amely megfelelő és elvszerű megoldást nyújt (Mary Dalrymple, személyes közlés, 2006 márciusa). Valószínűsítjük, hogy ugyanez az eljárás mód a Komlósy által felvetett gond megoldására is alkalmassá tehető, de ez természetesen további vizsgálódásokat igényel.

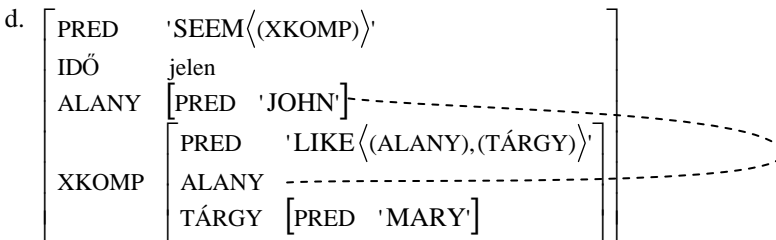
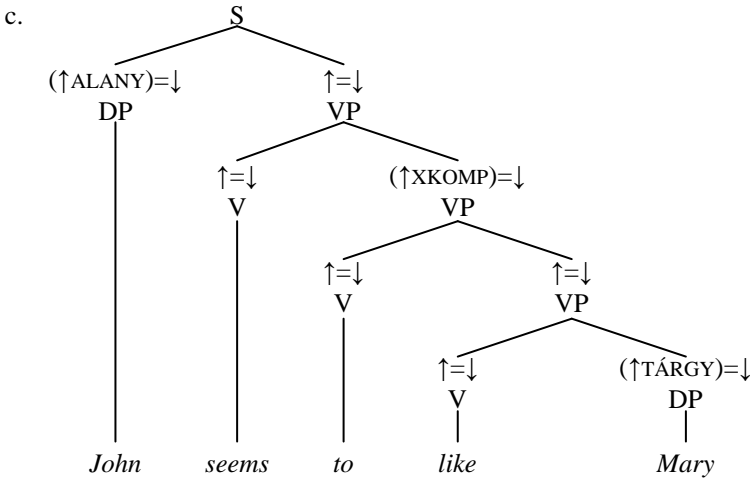

Ennek a funkcionális szerkezetnek a legfontosabb jellemzői a következők. A teljes birto-
kos főnévi csoport „központi predikátuma” a *kalap*₂ főnév, amelynek – LFG-stílusú emelő
igeként – egy (XKOMP) funkciójú propozicionális argumentum van az argumentumszerke-
zetében, és ezenkívül kioszt még egy nemthematikus (BIRT) funkciót. Olyan értelemben
nemthematikus ez a funkció, hogy az adott predikátumtól egy olyan összetevő kapja,
amely nem szemantikai argumentuma ennek a predikátumnak. A *-ja* morf által kifejezett
Poss predikátum ennek a nyitott (XKOMP) funkciójú argumentumnak a predikátuma. Azért
nevezzük az LFG-ben nyitottnak ezt a funkciót, mert annak az összetevőnek, amely ezt
kapja, nincs lexikailag (vagyis az LFG-s összetevős szerkezetben) kifejezett alanya, és ezt
az alanyt a (↑BIRT)= (↑XKOMP BIRT) egyenlőségnek megfelelően a funkcionális szerkezet
egy másik elemével azonosítjuk, esetünkben a *kalap*₂-höz kötődő (BIRT) funkciójú elem-
mel. A funkcionális szerkezetben ezt az azonosítást jelképezi a szaggatott görbe vonal.

Ahhoz, hogy érthetőbb legyen ez az emelő szerkezetes megközelítés az LFG-ben ke-
vésbé járatos olvasó számára is, egy egyszerű példán bemutatjuk egy jól ismert igei emelő
predikátum ilyen szellemű elemzését, amelynek a chomskyánus megfelelője közismert. Bi-
zonyos, a *seem* 'látszik, tűnik' angol igét tartalmazó mondatok a chomskyánus elemzések
alanyból alanyba emelő transzformációjának klasszikus példái. A transzformáció lényege,
hogy például (26a) derivációja során a *John* főnévi csoport a mélyszerkezetben a beágya-
zott tagmondat alanya, hiszen szemantikailag a *like* 'kedvel' igéhez kötődik, és mozgatas
révén a mátrix tagmondat üres alanyi pozíciójába kerül. Ezáltal a *seem* formális alanyává
válík, ami azt jelenti, hogy szemantikai kapcsolat nincs a két elem között. Ezzel szemben
az LFG-ben nincs kiinduló és felszíni összetevős szerkezet, csak egy összetevős szerkezeti
ábrázolás van, így mozgatas sem lehet. Amint azt (26c) mutatja, (26a) LFG-s összetevős
szerkezetében nem beágyazott mondat van, hanem csak egy beágyazott igei csoport alanyi
pozíció nélkül. A *John* főnévi csoport eleve a mátrix ige alanyi pozícióját foglalja el. Azt
az információt, hogy a *like* igének a VP-n belül ki nem fejezett alanyát a *seem* ige
(formális) alanyával azonosítjuk, egy funkcionális egyenlőség segítségével rögzítjük a
seem lexikai tételében: (↑ALANY) = (↑XKOMP ALANY). Ez alapján történik meg a két alany
azonosítása a funkcionális szerkezetben, amint azt (26d) szemlélteti. Azt a tényt, hogy a
seem az alanyi funkciót egy olyan összetevőhöz rendeli, amely nem az ő szemantikai argu-
mentuma, az LFG-s konvenció úgy jelöli, hogy ezt az extra, nemthematikus funkciót a
seem argumentumszerkezetén, vagyis a ⟨ ⟩ zárójeleken kívül tünteti fel, lásd (26b)-t.

- (26) a. *John seems to like Mary.*
 János látszik INF kedvel Mária
 'János kedvelni látszik Máriát.'

- b. *seems*, V 'LÁTSZIK <(XKOMP)>' (ALANY)
 (↑ALANY) = (↑XKOMPALANY)
 (↑IDŐ) = jelen
 (↑ALANYSZEM) = 3
 (↑ALANYSZÁM) = sg

A fentiek fényében most már világosabban látható a birtokviszony általunk javasolt új elemzésének lényege: közönséges (leegyszerűsítve fogalmazva: argumentumszerkezet nélküli) főnév úgy kerülhet be egy birtokos főnévi csoportba, hogy előtte konverzió esik át: nulla fokú képzéssel argumentumszerkezettel bíró, tehát relációs főnevet hozunk létre belőle. A legnagyobb különbség a korábbi nézetek és az itteni javaslat között, hogy amazokban a **főnévi fej + Poss** komplex predikátumban csupán a Poss rendelkezett argumentumszerkezettel, az tette relációssá ezt a főnévi fejes komplex predikátumot. A mostani javaslat szerint viszont a közönséges főnévi fej a „saját jogán” válik relációssá, tehát a fej is és a Poss is relációs (argumentumszerkezettel bíró) elem. Az előbbinek az utóbbi (vagyis maga a birtokviszony) propozicionális argumentumává válik.

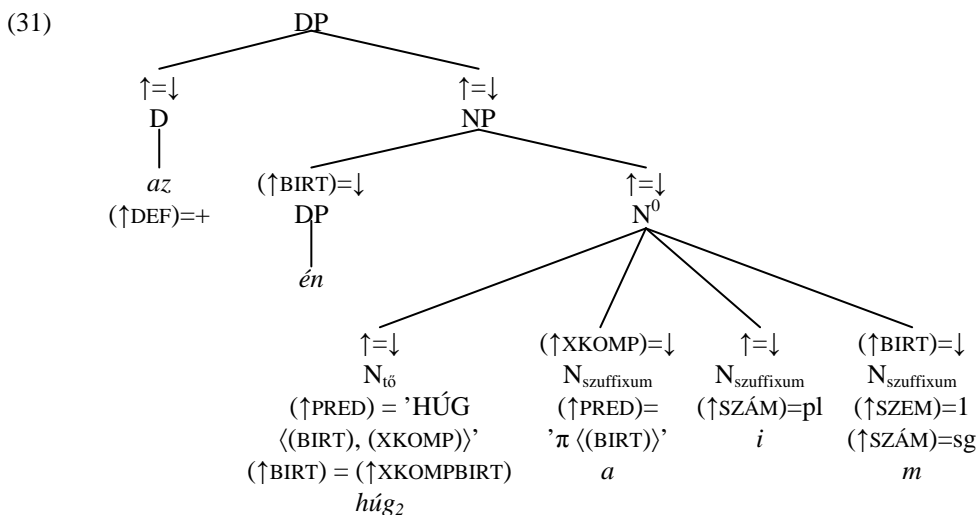
A konverzió által bevezetett propozicionális argumentumnak a predikátuma itt is a Poss lesz, ha összekapcsolódik az új, *húg₂* típusú főnévi fejjel, vö.:

- (29) *húg₂-a*, N (↑PRED) = 'HÚG₂ <(BIRT), (XKOMP)>'
 (↑BIRT) = (↑XKOMP BIRT)
 (↑XKOMPPRED) = 'π <(BIRT)>'

Lássuk mindennek a működését egy teljesebb példának, (30)-nak az elemzése révén!

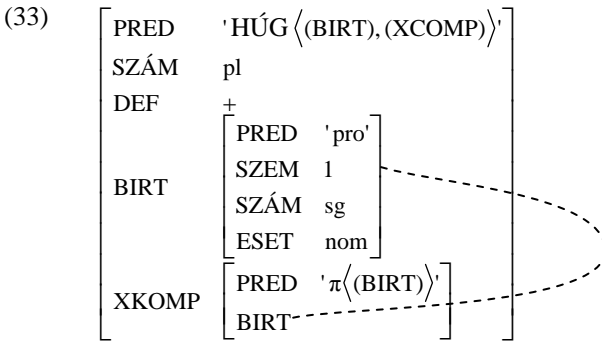
- (30) *az én húgaim*

(31) mutatja ennek a birtokos főnévi csoportnak az LFG-stílusú összetevős szerkezetét. A könnyebb követhetőség érdekében itt is feltüntetjük a főnévi fej olyan szószint alatti, morfofokra vonatkozó annotált szerkezetét is, amely hűen tükrözi, hogy az egyes morfok milyen funkcionális információkat kódolnak. Ezek együttese jelenik meg (32)-ben, az érintett szó lexikai tételében. (33) pedig ennek a birtokos főnévi csoportnak a funkcionális szerkezetét mutatja be.

- (32) *húgaim*, N (↑PRED) = 'HÚG <(BIRT), (XKOMP)>'
 (↑BIRT) = (↑XKOMP BIRT)
 (↑XKOMPPRED) = 'π <(BIRT)>'
 (↑SZÁM) = pl
 (↑BIRTSZEM) = 1
 (↑BIRTSZÁM) = sg

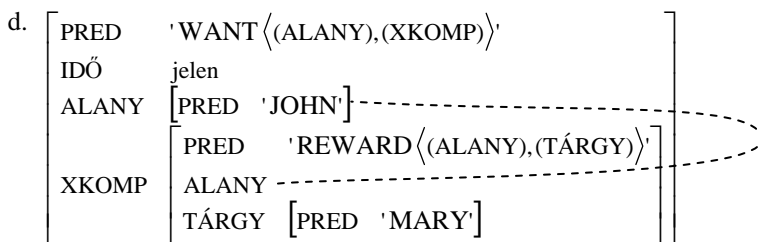
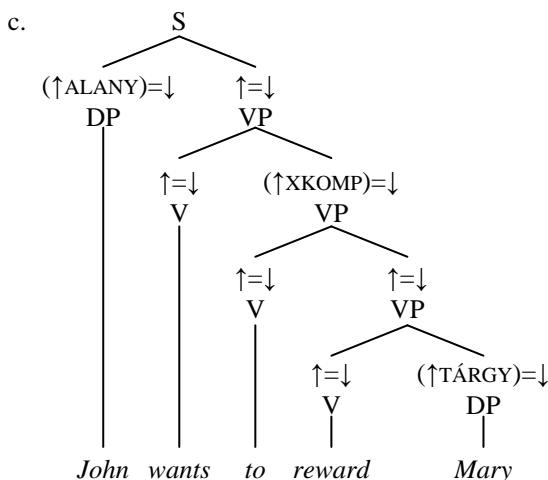

Ennek a funkcionális szerkezetnek a legfontosabb jellemzői a következők. A teljes birtokos főnévi csoport „központi predikátuma” a *húg*₂ főnév, amelynek – LFG-stílusú „azonossági törlő” igeként – egy (BIRT) funkciójú inherens argumentuma, valamint a konverzióval bevezetett (XKOMP) funkciójú propozicionális argumentuma van az argumentumszerkezetében. Az *-a* morf által kifejezett Poss predikátum ennek a nyitott (XKOMP) funkciójú argumentumnak a predikátuma. Tehát itt is az LFG-ben nyitottnak tekintett (XKOMP) funkció van jelen, amely – amint azt korábban megmutattuk – azért nyitott, mert annak az összetevőnek, amely ezt kapja, nincs lexikailag (vagyis az LFG-s összetevős szerkezetben) kifejezett alanya. Ezt az alanyt a ($\uparrow$ BIRT) = ($\uparrow$ XKOMP BIRT) egyenlőségnek megfelelően a funkcionális szerkezet egy másik elemével azonosítjuk, esetünkben a *húg*₂-höz kötődő (BIRT) funkciójú elemmel. A funkcionális szerkezetben ezt az azonosítást jelképezi a szagatott görbe vonal.

Ahhoz, hogy még érthetőbb legyen ez az azonossági törlő szerkezetes megközelítés, egy egyszerű példán bemutatjuk egy igei azonossági törlő predikátum ilyen szellemű elemzését, amelynek a chomskyánus megfelelője közismert. Bizonyos, a *want* 'akar' angol igét tartalmazó mondatok az őseredeti chomskyánus elemzések alany–alany típusú azonossági törlő transzformációjának klasszikus példái (bár újabban kontrollviszonyként elemzik ezeket a konstrukciókat, az azonossági törlő elnevezés továbbra is általánosan használatos a szerkezet-típus jelölésére). A klasszikus elemzés lényege, hogy például (34a) derivációja során a mélyszerkezetben két *John* főnévi csoport van: a mátrix mondat alanyának a pozíciójában található az egyik, és a beágyazott tagmondat alanyi pozícióját foglalja el a másik. Informálisan fogalmazva azért kell két *John* főnévi csoport, mert szükség van egy 'akaró' argumentumra egyfelől, és egy 'megjutalmazó' argumentumra másfelől. Ha pedig egy ilyen szerkezetekben a két argumentum koreferens, akkor egy transzformációs szabály törli a beágyazott mondat alanyát, és így jutunk el a felszíni szerkezethez. Ezzel szemben az LFG-ben nincs kiinduló és felszíni összetevős szerkezet, csak egy összetevős szerkezeti ábrázolás van, így törlő transzformáció sem mehet végbe. Amint azt (34c) mutatja, (34a) LFG-s összetevős szerkezetében az emelő konstrukciók ábrázolásához hasonlóan itt sem beágyazott mondat van, hanem csak egy beágyazott igei csoport alanyi pozíció nélkül. A *John* főnévi csoport a mátrix ige alanyi pozícióját foglalja el. Azt az információt, hogy a *reward* igeének a VP-n belül ki nem fejezett alanyát a *want* ige alanyával azonosítjuk, egy funkcionális egyenlőség segítségével rögzítjük a *want* lexikai tételében: ($\uparrow$ ALANY) = ($\uparrow$ XKOMP ALANY). Ez alapján történik meg a két alany azonosítása a funkcionális szerkezetben, amint azt (34d) szemlélteti.

- (34) a. *John wants to reward Mary.*
 János akar INF megjutalmaz Mária
 'János meg akarja jutalmazni Máriát.'

- b. *wants*, V 'AKAR <<(ALANY),(XKOMP)>>'
 (↑ALANY) = (↑XKOMPALANY)
 (↑IDŐ) = jelen
 (↑ALANYSZEM) = 3
 (↑ALANYSZÁM) = sg

Ha összevetjük az emelő és az azonosító törlő szerkezetek LFG-beli elemzését, azt látjuk, hogy az összetevős szerkezeti ábrázolások teljesen megegyeznek, és a funkcionális szerkezeti ábrázolások is azonosak lényegében. Az csupán az eltérés, hogy az előbbiek esetében a beágyazott predikátum nyitott argumentumának funkcionális azonosítása egy olyan összetevő funkcionális szerkezetével történik, amely csak grammatikai funkciót kap a mátrix predikátumtól, de nem szemantikai argumentuma neki, míg az utóbbiak esetében ez az összetevő egyúttal szemantikai argumentuma is a mátrix predikátumnak.

A birtokviszony általunk javasolt elemzésére visszatérve megállapíthatjuk tehát, hogy a két főnévi fejtípus közötti különbség úgy jellemezhető, hogy a konverzió a közönséges főnevek esetében egy emelő predikátumot hoz létre, míg az argumentumszerkezetes főnevek esetében azonosági törlő predikátumot.

Ennek az új megközelítésnek a másik nagy hozadéka, hogy az 1.1.1.2. részben vázolt második tipikus gondot is megoldja: nincs formális és tartalmi szerepadási probléma, ugyanis az argumentumszerkezetes főnévnek saját szemantikai argumentuma van (chomskyánus értelemben ennek az összetevőnek ad Θ szerepet), és a Poss predikátumnak is külön argumentuma van, és az adott elméleti keret feltevéseitől függően az előbbi predikátum alanyi/birtokos funkciójú argumentuma kontrollálja az utóbbi predikátum alanyi/birtokos (BIRT) funkciójú argumentumát.

A fenti megfontolások alapján elmondható, hogy új megoldásunk néhány korábbi, meghatározó jelentőségű elemzéshez hasonlóan arra törekszik, hogy a különböző típusú főnévi fejeket tartalmazó birtokos főnévi csoportokat egységesen kezelje, és mindezt úgy tudja végrehajtani, hogy az eltéréseket minimális elvi és technikai szintre szorítja le, valamint az eddigi tipikus problémákat általánosan elfogadott és igen gyakran alkalmazott generatív nyelvészeti eszközökkel, elvszerűen kiküszöböli.

Megközelítésünkkel kapcsolatban a következő jogos kérdés merülhet fel. Az argumentumszerkezetes főnévi fejeknek miért van szükségük a Poss predikátum megjelenésére, illetve általánosabban fogalmazva: miért mennek ők is keresztül a templátumos folyamaton? Erre a felvetésre az a válaszuk, hogy feltevésünk szerint a (BIRT) funkciót egy főnév (akár közönséges főnév, akár argumentumszerkezetes főnév) nem tudja kiosztani, mivel a főnévi csoportokba maga a templátumos konverzió hozza be ezt a funkciót. Más szavakkal: a templátum jogosítja fel a konvertált főnévi fejet a (BIRT) funkció kiosztására. Ezt a feltevést két tényező különösképpen motiválja. Egyrészt a különböző típusú fejeket tartalmazó birtokos szerkezetek egységes kezelésének az igénye (lásd az előző bekezdést), másrészt annak a kézenfekvő összefüggésnek az érvényesítése, amely szerint a (BIRT) funkciót természetes módon egy Poss predikátum hivatott kiosztani, illetve egy ilyen funkció bevezetését ez a predikátum hivatott a templátumos konverzió számára engedélyezni.

Az LFG elméleti keretében általában is külön kérdéskört jelent a (BIRT) funkció természetete. Nincs egyetértés az elméletben dolgozó kutatók között abban a tekintetben, hogy ezt a funkciót az alanyi és tárgyi funkciókhoz hasonlóan szemantikailag korlátozatlanak vagy lényegében az összes többi vonzatfunkcióhoz hasonlóan szemantikailag korlátozottnak célszerű-e felfogni. E két alternatíva közötti választásnak messzemenő következményei lehetnek, a kérdés tehát itt is megkerülhetetlen (a kérdéskört részletesen tárgyaljuk (Laczkó 2000)-ben). Amint azt fentebb kifejtettük, új elemzésünk meghatározó mozzanata, hogy LFG stílusú emelő, illetve azonosságai törölő konstrukciókat tesz fel. Az elmélet általános elveinek értelmében az ilyen szerkezetekben ún. funkcionális kontrollviszonyok működnek (a részleteket lásd fentebb), és ezeknek a viszonyoknak kizárólag olyan összetevők lehetnek a részesei, amelyek szemantikailag korlátozatlan funkciójúak. Mivel konkrétan a (BIRT) funkcionális kontrolljáról van esetünkben szó, ebből az következik, hogy ezt a funkciót megközelítésünkben szemantikailag korlátozatlanak kell tekintenünk. Ez azért nem problematikus fejlemény számunkra, mert mi azok közé tartozunk, akik – legalábbis a magyar nyelvre vonatkoztatva – a (BIRT) funkciót egyéb független megfontolások alapján korlátozatlanak fogják fel (lásd pl. Markantonatou 1995; Ørsnes 1995; Laczkó 1995, 2000; Komlósy 1998, 2002). Ebben a tágabb összefüggésben a korábbi érvek a (BIRT) korlátozatlansága mellett, valamint az, hogy ennek az új megközelítésnek azoktól függetlenül ugyanazt kell feltennie, kölcsönösen támogatják egymást.

Ha az tehát a feltevésünk, hogy a (BIRT) szemantikailag korlátozatlan, akkor viszont magyarázatra szorul az a jól ismert tény, hogy ez a funkció – szemben az (ALANY) és (TÁRGY) funkciókkal – nem rendelhető hozzá olyan összetevőkhöz, amelyek egyúttal nem szemantikai argumentumai a funkciót kiosztó predikátumnak. Például: (i) miért nem rendelhető hozzá emelő igékből létrehozott -*As* képzős főnevek nemthematikus főnévi csoportjaihoz (amelyek a kiinduló igék nemthematikus alanyának, illetve tárgyának felelnek meg), (ii) miért nem rendelhető hozzá idiomatikus kifejezések nemthematikus részeihez, vö. (35)-öt és (36)-ot.

- (35) a. *Mindenkit meglepett, hogy állni látszott az idő.*
 b. *Elszomorít, hogy Péter kiváló embernek tartja Jánost.*
 c. *Nem érzékeltem, hogy kibújt a szög a zsákból.*
 d. *Megdöbbsentett, hogy Zoli beadta a kulcsot.*
- (36) a. **Mindenkit meglepett az idő állni (való) látszása/látszata.*
 b. **Elszomorít János Péter általi kiváló embernek (való) tartása.*
 c. *#Nem érzékeltem a szögnek a zsákból való kibújását.*
 d. *#Megdöbbsentett a kulcsnak a Zoli által való beadása.*

A klasszikus generatív besorolás szerint (35a)-ban (beágyazott) alanyból (mátrix) alanyba emelő igei predikátum található (*látszott*), és az ő formális alanya (*az idő*) nem szemantikai argumentuma neki, hanem az *állni* főnévi igenév szemantikai argumentuma (és a mondat előállításának egy bizonyos pontján formális alanya is). (35b)-ben hasonló összefüggéseket állapíthatunk meg (beágyazott) alany – (mátrix) tárgy viszonylatban. Amint azt (36a) és (36b) mutatja, a két mondatnak megfeleltethető, deverbális főnevet tartalmazó főnévi csoportok agrammatikusak. (35c)-nek és (35d)-nek szó szerinti és idiomatikus olvasata egyaránt van. (35c)-ben az idiomatikus kifejezés nemthematikus része a *kibújt* predikátum alanya, (35d)-ben pedig a nemthematikus rész a *beadta* predikátum tárgya. A két mondattal párhuzamba állítható, -*As* képzős főnévi fejeket tartalmazó birtokos főnévi csoportok viszont csak szó szerint értelmezhetők, idiomatikusán nem, ezt jelezzük a # szimbólummal (36c)-ben és (36d)-ben. Ez a megszorítás a (BIRT) funkcióra vonatkoztatva egyébként nemcsak a magyarra jellemző, hanem például az angol nyelvre is.

Megközelítésünk keretei között erre a kikötésre az alábbi magyarázatot adhatjuk.

- (a) A (BIRT) funkciót két predikátum is kiosztja: a főnévi fej és a Poss morféma.⁶

⁶ Komlósy ezt írja: „[...] az (a–d) magyarázatsor első állítása szerint »A (BIRT) funkciót két predikátum is kiosztja: a főnévi fej és a Poss morféma.« Ez az LFG-ben szerintem nem lehetséges, mert mindkét »predikátum« ugyanazon szó belsejében található, így egyikük sem oszthat ki semmit sem a szó határain kívülre. A bennük levő információknak a szó belsejében kell összegződniük, s az összegzett információkat csak a szó mint egész »oszthatja-veheti« a szintaxisban.” Megítélésünk szerint ez az eljárás természetes módon kivitelezhető az LFG-ben, ha a 4. lábjegyzetben kifejtettek szellemében feltesszük, hogy a (morfológiai/lexikai komponensünkben) a szószint alatti elemeknek is van funkcionálisan annotált összetevős szerkezetük, és az annotációk a megfelelő funkcionális információhalmazt társítják a komplex szó lexikai tételéhez (így egyébként a Komlósy által az idézetben megfogalmazott elvárásnak is megfelelünk). Ezek után a teljes frázis funkcionális szerkezete elvszerűen és a megkívánt formában ki tud épülni.

- (b) Egy közönséges főnévi fej viszonylatában (szemben a relációs főnévi fejekkel) ez a (BIRT) nemthematikus, és ezzel önmagában nem is lenne gond.
- (c) A Poss predikátum viszont mindig tematikus argumentumához rendeli hozzá, és a két (BIRT) funkciót funkcionálisan azonosítja az LFG kontrollmechanizmusa.
- (d) Ha egy nemthematikus elem (például idiómarész) kapná a (BIRT) funkciót, akkor az – a kötelező funkcionális kontroll végrehajtása eredményeképpen – elkerülhetetlenül megsértené az LFG **teljesség** nevű jólformáltsági feltételét, hiszen a Poss predikátumnak az argumentumigényét – egyéb predikátumokhoz hasonlóan – csak egy szemantikailag tartalmas főnévi csoport elégítheti ki.

Az LFG jelenleg legáltalánosabban elfogadott elveinek és feltevéseinek a tükrében a következő (megítélésünk szerint látszólag) problematikus mozzanat merülhet fel. Ha a kiinduló ígének már van egy (XKOMP) funkciójú argumentuma, akkor a templátumos konverzió eredményeként két ilyen (XKOMP) funkciójú argumentumot kell feltenni. Ez első pillantásra megsérti a kölcsönösen egyértelmű megfelelés jólformáltsági elvét, amelynek az egyik része kimondja, hogy egyazon grammatikai funkció ugyanabban az argumentum-szerkezetben csak egyszer osztható ki, vö.:

- (37) a. Péter (ALANY) zöldre (XKOMP) festette a kerítést (TÁRGY).
 b. a kerítésnek (BIRT) Péter általi (VHAT) zöldre (XKOMP₁) festése (XKOMP₂)
 c. *festése*, N (↑PRED) = 'FESTÉS <<((VHAT)_{AG}, (BIRT), (XKOMP₁), (XKOMP₂)>>'
- (↑BIRT) = (↑XKOMP₁ALANY)
 (↑BIRT) = (↑XKOMP₂BIRT)
 (↑XKOMP₂PRED) = 'π <<(BIRT)>>'
 (↑SZÁM) = sg
 (↑ESET) = nom
 (↑BIRTSZEM) = 3
 (↑BIRTSZÁM) = sg

Erre az ellenvetésre legalább kétféle megoldás is elképzelhető, amelyeket további kutatások során kívánunk tüzetesen megvizsgálni.⁷

A) Az LFG első változata szintén megkülönböztetett különféle (XKOMP) funkciókat: (VKOMP), (NKOMP) – attól függően, hogy az adott funkciót kapó, propozicionális argumentumot kifejező összetevő feje milyen kategóriájú volt. Ebből kiindulva mondhatjuk azt, hogy a különböző kategóriájú predikátumok (V, N stb.) részben eltérő jellegű propozíciókat fejeznek ki, és ilyen alapon, a határozói vonzatfunkciókhoz hasonlóan, különböző tematikus címkékkel láthatjuk el ezeket a nyitott grammatikai funkciókat: (XKOMP)_Θ, vö. (VHAT)_Θ.

B) Egy olyan további különbség is feltehető, hogy bizonyos (XKOMP)-ok predikátuma az alanyi funkciót (ALANY) osztja ki: (XKOMP)_{ALANY}, másoké (legalábbis a mi új elemzésünkben) a birtokost (BIRT): (XKOMP)_{BIRT}.

⁷ Komlósy: „A (37) példával illusztrált problémára még jelzésként sem tartom biztatónak a felvetett két javaslatot.” Mi ezzel szemben nemcsak jelzésként tartjuk biztatónak a javaslatokat. A további kutatások eredménye fogja eldönteni, hogy kinek a megérzései igazolódtak be.

2.3. Általános megjegyzések az új elemzésről

Az alábbiakban számba vesszük megközelítésünk legfontosabb jellemzőit és előnyös tulajdonságait.

1. A legkiemelkedőbb előnyös vonása az, hogy az 1.1.1.2. részben említett első tipikus problémát elvszerűen megoldja: közvetlenül és explicit módon táplálja a szemantikát, mármint a birtokos főnévi csoport értelmezését. A főnévi fej és a Poss közötti aszimmetrikus viszonyt intuitív szempontból plauzibilisen és hétköznapi morfoszintaktikai eszközökkel ragadja meg. Egy közönséges, argumentumszerkezet nélküli főnévből relációs főnévi predikátum lesz, amely egy propozicionális argumentumot igényel. Ha úgy tetszik, egy birtokviszony kötelező kifejezésére szakosodik. Ezáltal ő lesz a birtokos főnévi csoport kizárólagos feje, központi predikátuma, ahogyan azt az ilyen kifejezések szemantikája megköveteli. Az ehhez a fejhez kapcsolódó Poss hozza be a szerkezetbe a birtokviszonyt, de az a főnévi fejnek van alárendelve, vagyis propozicionális argumentumként módosítja ezt a fejet. Hagyományos leíró terminussal: maga a birtokviszony kötelező jelzői módosítója az argumentumszerkezetes fejnek. Így ragadhatjuk meg azt a tényt is, hogy a birtokviszony kívülről nem látszik.

2. LFG-s rendszerünkben javaslatunk fő mozzanatainak megfelelően a Poss által bevezetett birtokviszonnal kizárásos alapon csak (XKOMP) funkciót lehet társítani a következő megfontolások alapján. (i) Ha argumentumról van szó, az adjunktumi funkciók: (ADJ) vagy (XADJ) szóba sem jöhetnek. (ii) Ha propozicionális argumentumról van szó, az LFG klasszikus elvei a (KOMP) vagy az (XKOMP) funkciót írják elő. (iii) Ha az adott propozicionális argumentumot kifejező összetevőben (pontosabban a neki megfelelő funkcionális szerkezetben) nincs jelen „önállóan” egy alanyi argumentum, vagyis ha „kívülről” kell funkcionálisan azonosítani, akkor csakis (XKOMP) funkciójú lehet ez a propozicionális argumentum.

3. Tekintettel arra, hogy javaslatunk szerint a konverzióval létrehozott, argumentumszerkezetes főnévi fej emelő predikátum, nemcsak a Poss predikátum osztja ki tematikusan a (BIRT) grammatikai funkciót, hanem nemthematikusan ő is kiosztja a (BIRT) funkciót, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy (BIRT) funkciót rendel egy olyan összetevőhöz, amely egy másik predikátum ki nem fejezett, szintén (BIRT) funkciójú szemantikai argumentuma. Ezzel biztosítani tudjuk, hogy a birtokos frázis az összetevős szerkezetnek is és az annak megfelelő funkcionális szerkezetnek is a „legfelső” szintjén jelenhessen meg – a tényekkel összhangban. Következésképpen azok a kulcsfontosságú általánosítások, amelyeket az eddigi generatív elemzések egyöntetűen osztanak, továbbra is rendszerszerűen megragadhatók az új megközelítés keretei között is. A lényeg: formálisan (de nem szemantikailag) a főnévi fejhez tartozik egy alanszerű birtokos összetevő csakúgy, mint ahogyan az angol *seem* igéhez tartozik formálisan (de nem szemantikailag) egy alanyi funkciójú összetevő. Így továbbra is indokolt az alanszerű birtokos pozíció és funkció feltevése. Ezen túlmenően az alanszerű egyeztetési jelenségek, a névmásejtés (*pro-drop*), valamint a datívuszi birtokos „kimozgathatósága” mind-mind ugyanolyan elvszerűen megragadhatók, mint a korábbi megközelítésekben.

4. Szabályaink és elveink azt is biztosítják, hogy a Poss nem kapcsolódhat a *kalap*₁ típusú főnévi fejekhez, a *kalap*₂ típusúakhoz viszont hozzá kell kapcsolódnia. A *kalap*₁ típusú főnév ugyanis nem rendelkezik argumentumszerkezettel, ezért nem tud magához

propozicionális argumentumot venni. Ilyen módon csak nyitott adjunktumi funkciójú (XADJ) propozicionális módosító predikátuma lehetne a *kalap*₁-hez kapcsolódó Poss. Ebben az esetben a ténylegesen megjelenő birtokos összetevő az argumentumszerkezet nélküli *kalap*₁ fej szabad módosítójának minősülne, és funkcionálisan vele azonosítanánk az (XADJ) ki nem fejezett alanyát. Ez viszont legalább két problémába ütközne. Egyrészt meglepő lenne, hogy minden ilyen birtokos konstrukcióban az egyébként választhatónak minősülő, adjunktumi szintű birtokosnak kötelezően jelen kellene lennie azért, hogy az (XADJ) alanyát valamilyen elem funkcionálisan kontrollálhassa. Másrészt meglehetősen példátlan lenne, hogy egy egyszerű adjunktumi módosító bírjon mindazokkal az alanszerű tulajdonságokkal, amelyeket az előző pontban felsoroltunk. Ezzel szemben a *kalap*₂ típusú fejnek kötelezően szüksége van a Poss predikátumra, ugyanis a Poss képviseli a fej (XKOMP) funkciójú propozicionális argumentumának a predikátumát. Ha nincs jelen, akkor nincs ilyen argumentum a szerkezetben, és az így óhatatlanul megsérti a teljesség jólformáltsági elvét.

5. A közönséges főnévi fejeket és az argumentumszerkezetes fejeket tartalmazó birtokos szerkezeteket egységes eljárással tudjuk kezelni, amely elvszerűen képes modellálni a két típus közötti lényegi hasonlóságot (egy propozicionális birtokviszony bevezetése) és különbséget (emelő vs. azonossági törlő szerkezetfajták). Itt újra érdemes kiemelni, hogy az argumentumszerkezetes főnevek azonossági törlő predikátumként való kezelése az 1.1.1.2. részben bemutatott második tipikus problémát, a kettős thétaszerepadást is elvszerűen megoldja, hiszen a főnévi fejnek is és a Poss predikátumnak is saját argumentuma van (chomskyánus terminológiával: külön-külön kiosztják a rendelkezésükre álló théta szerepeket), és a két argumentum között kontrollviszonyt teszünk fel.

6. Széles körben elfogadott az a nézet, mely szerint a birtokviszony alapvetően predikatív viszony, ám ezt a birtokos főnévi csoporton belül leginkább szemantikai síkon ragadják meg. A mi megközelítésünkben viszont mindezt explicit morfoszintaktikai eszközökkel is alátámasztjuk: a Poss egy (XKOMP) propozicionális argumentum predikátuma. Ráadásul fentebb azt is felvillantottuk, hogy a mi eljárásunk technikailag még azt is megengedné, hogy a vitán felül két szemantikai (fogalmi keretbeli) bővítménnyel bíró Poss predikátum mindkét bővítményét leképezze argumentumokra az argumentumszerkezetében.

7. Elemzésünk természetes módon kiterjeszthető az angolra is, amely a bővítményjelölő típusba tartozik. Az 1.1.2. részben (14)-ben bemutatott az angol birtokos főnévi csoport fejének standard LFG-s elemzését. A könnyebb követhetőség érdekében ezt itt (38)-ként megismételjük.

- (38) a. *hat*₁, N 'KALAP ⟨ ⟩' →
 b. *hat*₂, N 'KALAP-JA ⟨(BIRT)⟩'

Emlékeztetőül a lényeg: a fenti szabály egy ún. lexikai predikációs templátummal kiterjeszti egy közönséges, argumentumszerkezet nélküli főnév lexikai tételét egy argumentumszerkezettel bíró főnévi predikátum lexikai tételére, amelyben az (egyedüli) argumentum a (BIRT) grammatikai funkciót kapja. Annyit kell mindössze változtatni, hogy ez a lexikai predikációs templátum a mi elemzésünk igényeinek megfelelően terjessze ki a kiinduló lexikai tételt, vö.:

- (39) *hat*₂, N 'KALAP-JA <(XKOMP)>' (BIRT)
 (↑BIRT) = (↑XKOMP BIRT)
 (↑XKOMPPRED) = 'π <(BIRT)>'

A magyarhoz képest annyi itt a különbség, hogy az angolban, mivel nem fejjelölő, a magyar Poss predikátumnak megfelelő morféma soha nem jelenik meg a főnévi fejen, ezért mindig maga a lexikai predikációs templátum vezeti be ezt a (beágyazott) predikátumot: (↑XKOMPPRED) = 'π <(BIRT)>'. Egy ilyen jellegű eljárás eleve közönségesnek és elvszerűnek számít az LFG-ben, ráadásul a magyarban is gyakran előfordul, hogy a szóban forgó predikátumot nem a Poss morféma vezeti be, hanem egy más (alapfunkciójú) morf „vállalja át” ezt a szerepet. Az egyeztető morfoknak és a birtoktöbbsesítő morfoknak egyaránt lehet ilyen átvállalt szerepe, vö.:

- (40) a. *az én kalap-om*
 b. *az ő hajó-i*

Például a (40b)-ben szereplő *-i* morfoknak az alábbi lexikai tételt kell tulajdonítani.

- (41) *-i*, [N__]_N
 (↑SZÁM) = pl
 (↑XKOMPPRED) = 'π <(BIRT)>'
 (↑BIRTSZÁM) = sg
 (↑BIRTSZEM) = 3

Ebben a használatában tehát a birtoktöbbsesítő morf alapfunkcióján kívül kódolja a π predikátumot is, valamint a szám és személy információt a birtokosról.

Elemzésünknek az angolra való kiterjesztése a következő előnyöket nyújtja.

- (A) Itt is artikuláltabban táplálja a szemantikát: a birtokviszony mint beágyazott predikatív viszony fejeződik ki morfoszintaktikailag is.
 (B) Egységes kezelésmódot biztosít eltérő (fejjelölő kontra bővítményjelölő) nyelvtípusok birtokos szerkezeteinek az esetében.
 (C) A (BIRT) funkció kiosztása elvszerűbben elvégezhető deverbális főnévi fejek esetében.
 (D) Az angolban is magyarázatot tudunk adni arra, hogy a (BIRT) miért nem osztható ki „nemthematikusan”.

Az angolra való kiterjesztés részletes tárgyalását lásd Laczkó (2008)-ban.

8. Elemzésünk további előnyös vonásának tekinthető, hogy olyan általánosításokat és elveket alkalmaz, amelyek lehetővé teszik, hogy nemcsak az LFG keretei között, hanem a chomskyánus irányzat különböző változataiban is kidolgozható legyen (ennek elnagyolt körvonalait az új elemzés bemutatásakor következetesen megrajzoltuk). Az ún. emelő és azonossági törölő szerkezetekről jól kimunkált elemzési eljárások léteznek a chomskyánus főirányon és az LFG-n belül egyaránt, és számos nyilvánvaló párhuzam vonható a két irányzat között ezen a területen. Az a tény, hogy egy megközelítés ilyen értelemben elméletfüggetlen általánosításokra és eszköztárra épít, azt jelezheti, hogy itt alapvetőknek tekinthető összefüggések helyes felismerése és az elemzésbe való kézenfekvő, megalapozott bevonása történt.

3. Összegzés

- Ebben a cikkben a magyar birtokos főnévi csoportok új, elvszerűbb LFG-s elemzését dolgoztuk ki.
- Az új megoldás lényege: a főnévből konverzióval „emelő”, illetve „azonossági törlő” predikátumot hozunk létre (argumentuszerkezet nélküli, illetve argumentumszerkezetes főnevek esetében), és a hozzá kapcsolódó Poss morféma lesz az ő (XKOMP) funkciójú propozicionális argumentuma.
- Ezzel két eddigi tipikus problémát is megoldunk: (i) a birtokviszony „beágyazottságának” a modellálását (ii) a thétaszerepadás jelölt módjának az elkerülését argumentumszerkezetes főnévi fejek esetében.
- Modellünk lehetővé teszi a birtokviszony egységes kezelését bármilyen fejtípust tartalmazó főnévi csoportban.
- Elvszerű magyarázatot szolgáltat arra, hogy miért nem lehet nemthematikus a birtokos összetevő.
- Az elemzés az angol típusú nyelvekre is alkalmazható, ezáltal lehetőség nyílna különböző típusú (fej-, illetve bővítményjelölő) nyelvek birtokos szerkezeteinek egységes kezelésére.
- Megközelítésünk módszeresen átültethető chomskyánus keretbe is.
- Egyetlen mozzanat igényel további vizsgálódást: az (XKOMP) természete, vagyis annak a megalapozott feltevése, hogy ugyanabban az argumentumszerkezetben egynél több (de eltérő jellegű) (XKOMP) funkció is megjelenhet.

Hivatkozások

- Bartos Huba 2000. Az inflexiós jelenségek szintaktikai háttere. In Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 3: Morfológia*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 653–762.
- Bresnan, Joan 2001. *Lexical-functional Syntax*. Basil Blackwell. Oxford
- Butt, Miriam – Tracy H. King 2006. Restriction for morphological valency alternations: The Urdu causative. In Miriam Butt – Mary Dalrymple – Tracy H. King (szerk.) *Intelligent Linguistic Architectures: Variations on Themes by Ronald M. Kaplan*. CSLI Publications. Stanford. 235–258.
- Chisarik, Erika – John Payne 2003. Modelling possessor constructions in LFG: English and Hungarian. In Miriam Butt – Tracy H. King (szerk.) *Nominals: Inside and Out*. CSLI Publications. Stanford. 181–199.
- É. Kiss, Katalin 2002. *The Syntax of Hungarian*. Cambridge University Press. Cambridge.
- É. Kiss Katalin – Szabolcsi Anna 1992. Grammatikaelméleti bevezető. In Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 1: Mondattan*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 21–77.
- Kaplan, Ronald – John T. Maxwell III – Tracy H. King – Richard Crouch 2004. Integrating finite-state technology with deep LFG grammars. In *Proceedings of the Workshop on Combining Shallow and Deep Processing for NLP (ESSLLI)*. Online: <http://www2.parc.com/isl/groups/nltt/pargram/esslli04fst-xle.pdf>.
- Komlósy András 1992. Régensek és vonzatok. In Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 1: Mondattan*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 299–417.

- Komlósy András 1998. *A nomen actionis argumentumainak szintaktikai funkcióiról*. Kézirat. MTA Nyelvtudományi Intézet. Budapest.
- Komlósy, András 2002. *Another Look at Action Nominalizations in Hungarian*. Előadás. 6th International Conference on the Structure of Hungarian. Düsseldorf.
- Laczkó, Tibor 1995. *The Syntax of Hungarian Noun Phrases: A Lexical-Functional Approach*. Peter Lang. Frankfurt am Main.
- Laczkó, Tibor 2000. Derived nominals, possessors and lexical mapping theory in Hungarian DPs. In Miriam Butt – Tracy H. King (szerk.) *Argument Realization*. CSLI Publications. Stanford. 189–227.
- Laczkó, Tibor 2007. On elliptical noun phrases in Hungarian. In Miriam Butt – Tracy H. King (szerk.) *Proceedings of the LFG '07 Conference*. Stanford University. Stanford. 323–342. Online: 2007. CSLI Publications. ISSN 1098-6782. <http://csli-publications.stanford.edu/LFG/12/lfg07.html>.
- Laczkó, Tibor 2008. What Hungarian and English possessors have in common. In Andor József – Hollósy Béla – Laczkó Tibor – Péter Pelyvás (szerk.) *When Grammar Minds Language and Literature. Festschrift for Prof. Béla Korponay on the Occasion of his 80th Birthday*. Institute of English and American Studies, University of Debrecen. Debrecen. 311–320.
- Markantonatou, Stella 1995. Modern Greek deverbal nominals: An LMT approach. *Journal of Linguistics* **31**: 267–299.
- Ørsnes, Bjarne 1995. *The Derivation and Compounding of Complex Event Nominals in Modern Danish: An HPSG Approach with an Implementation in Prolog*. PhD-disszertáció. University of Copenhagen.
- Szabolcsi, Anna 1994. The noun phrase. In Ferenc Kiefer – Katalin É. Kiss (szerk.) *The Syntactic Structure of Hungarian. Syntax and Semantics* **27**. Academic Press. New York. 179–274.